

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Київський національний лінгвістичний університет

Кафедра психології і туризму

КУРСОВА РОБОТА

на тему: «Проблеми взаємодії підлітків з учителями»

Студентки III курсу групи СОа 14-20

Педагогічного факультету

романо-германської та української філології

Спеціальності 014 Середня освіта

Прокопенко Анастасії Олександрівни

Науковий керівник: дійсний член НАПН України,

доктор психологічних наук,

професор і завідувач кафедри психології і туризму

Бондаренко О.Ф.

Національна шкала: _____

Кількість балів: _____

Оцінка ЄКТС: _____

Члени комісії:

КИЇВ – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМ ВЗАЄМОДІЇ ПЕДАГОГІВ ТА УЧНІВ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ	6
1.1. Психолого-педагогічні особливості комунікації у шкільному середовищі	6
1.2. Проблема спілкування в підлітковому віці	7
1.3. Конфлікти у шкільному середовищі: можливості діагностики та вирішення.....	9
РОЗДІЛ II. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ШКІЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ (НА МАТЕРІАЛІ ВЗАЄМОДІЇ ПЕДАГОГІВ І ПІДЛІТКІВ).	12
2.1. Організація та управління взаємодією педагогів і підлітків.	12
2.2. Педагогічне керівництво діяльністю підлітків	15
2.3. Рекомендації щодо оптимізації взаємодії у системі “вчитель – підліток».....	18
ВИСНОВКИ.....	21
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:.....	23

ВСТУП

Останні десятиліття ХХ століття країни, саме у педагогіці, відбувається процес становлення нових ціннісних орієнтирів . Один із них – виховання моральних почуттів в учнів. Основою взаємодії є активна перетворююча позиція основних суб'єктів плюс інтерактивне навчання, у тому числі в мікрогрупах і малих групах.

Складається нова система навчання. Основою індивідуально-орієнтованої системи навчання є диференційований підхід, що дозволяє враховувати індивідуальні особливості самоврядування як школяра основи демократизації колективу, формування особистості, розвитку. У процесі зміни педагогічної взаємодії вчителя та учнів, про професійне становлення особистості вчителя та учня складаються різні школи (хоча вони були і раніше, наприклад, «школа Я.А.Коменського» та ін.), відмінні від існуючих раніше, це такі як :

1) Селестен Френе створив оригінальну систему освіти, пронизану нерозділеною любов'ю до дітей. Він дає поради дитині, створювати умови для подолання та розвитку її потенційних можливостей .

Тому метою для педагогіки ставало наступне – узагальнити і проаналізувати результати накопиченого досвіду становлення педагогів, як уберегти дітей від небезпеки, що загрожує їм у світі ;

2) «школа Нікітіних». Б. і Л.Нікітіни, які виховали сімох дітей, у своїй книзі діляться досвідом фізичного та морального виховання. Суть їхньої «школи», як вони кажуть, полягає в тому, що необхідно відмовитися від хибних чи неправильно зрозумілих принципів та традицій, повернутися до природності у вихованні людини.

Таким чином, з вищевикладеного ми бачимо, що життя постійно видозмінюючись, викликає зміни навчально-виховного процесу. Проте з упевненістю можна заявити, що ці зміни будуть продовжуватися і в майбутньому. Безсумнівний і той факт, що ми станемо свідками нових форм та

методів навчання та виховання. Цей досвід необхідний для виховання сучасної людини.

Протиріччя між педагогічними вимогами та професійною діяльністю викладачів, з одного боку, та відсутністю спеціальної психолого-педагогічної підготовки цієї категорії педагогів з іншого. Сформульоване протиріччя належить до практики навчання. Однак без знання теорії практика неможлива. Тож якою має бути педагогічна взаємодія вчителя та учня в процесі навчання на сучасному етапі?

Предмет дослідження : «Проблеми взаємодії підлітків з учителями».

Об'єкт дослідження – способи взаємодії підлітків з учителями .

Мета дослідження:

- виявлення, обґрунтування та експериментальне рішення проблем взаємодії підлітків з учителями.

Завдання:

- розкрити проблеми спілкування в підлітковому віці
- виявити ступінь необхідності ефективної взаємодії підлітків та вчителів;
- обґрунтувати необхідність суб'єкт-суб'єктних відносин у навчально-виховному процесі;
- розробити рекомендації щодо оптимізації взаємодії у системі “вчитель - підліток».

Методи: опитування, спостереження, анкетування.

Педагогічний вплив розглядається як момент педагогічної взаємодії та момент взаємодії дитини з навколишнім світом. Активний односторонній вплив, яким характеризується авторитарна педагогіка, змінюється діяльністю і змінюються провідні принципи, наприклад, вчитель-лектор. Його основними параметрами є взаємини, взаємоприйняття, взаємодія вчителя та учня, в основі якого лежить спільна їхня робота.

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМ ВЗАЄМОДІЇ ПЕДАГОГІВ ТА УЧНІВ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ

1.1. Психолого-педагогічні особливості комунікації у шкільному середовищі

Теоретичні основи міжособистісної взаємодії дітей глибоко досліджено в психології та педагогіці. Вченими встановлений взаємозв'язок взаємодії та спілкування (Б.Г.Ананьєв, О.Г.Асмолов, М.І. Лісіна, Т.О. Рєпіна, О.О.Леонт'єв, С.Л.Рубінштейн та ін); розкрито значення взаємодії як важливого чинника особистісного розвитку дітей (О.О.Бодальов, В.В.Давидов, В.М.Мясищев, М.М.Обозов, Д.Б.Ельконін та ін.) [18]; проблеми взаємодії дітей у полікультурному середовищі (О.В.Аракелян, О.В.Гукаленко, Г.Ж.Даутова, І.Я.Мурзіна, Л.Л.Супрунова, О.О.Ходирова); проблема формування культури міжнаціонального спілкування у молодого покоління (В.Г.Белінський, О.І. Герцен, Я.А. Коменський, І.Г. Песталоцці, М.Г.Чернишевський, А.С. Макаренко); концепція полікультурної освіти та діалоговий підхід до її реалізації (В.С.Біблер, О.В.Гукаленко, Л.В.Колобова, І.Я.Мурзіна, Г.В.Палаткіна, О.О.Ходирова,) [26]; психолого-педагогічне осмислення питань спілкування та міжособистісної взаємодії суб'єктів освітнього процесу (Г.М.Андрєєва, О.О Бодальов, Я.Л.Коломинський, Є.В.Коротаєва, Б.Ф.Ломов, А.В.Мудрик, Б.Д.Паригін); основи вчення про психолого-педагогічні особливості підліткового віку (Л.С.Виготський, О.Веракса, Н. Єжова)

Серед проблем питань педагогічного дослідження значне місце посідає спілкування людей та їхнього впливу один на одного. Саме в процесі спілкування формуються відносини людей, встановлюються зв'язки та залежності між ними, народжуються спільні ідеї, виникають почуття, емоції. Проблеми взаємовідносини особистості в колективі знаходять відображення у конкретних психолого-педагогічних дослідженнях (О.В.Запорожець, Г.О. Люблянська, Д.Б. Ельконін, Л.І.Божович, В.Г.Нечаєва та ін.). Вчені особливо наголошують на вплив характеру міжособистісних відносин, взаємин на повсякденне

самопочуття та настрої дітей, і доводить необхідність створення педагогічних умов, сприятливої навколишньої атмосфери для розвитку позитивних взаємин між дітьми. Б.Г.Ананьєв зазначав, що особистість формується як суб'єкт діяльності, пізнання та спілкування [5].

Б.Д. Баригін [10] розглядає спілкування, як взаємодію у єдності двох її протилежних тенденціях – співробітництво, інтеграції з одного боку, та боротьби з диференціації з іншого. М.І.Лісіна під спілкуванням розуміє взаємодію двох (або більше) людей, спрямовану на узгодження та об'єднання їх зусиль з метою налагодження відносин задля досягнення загальних результатів .

Спілкування – це взаємодія людей, які вступають до нього як суб'єкти. Для спілкування необхідні, принаймні, дві людини, кожна з яких виступає саме як суб'єкт.

1.2. Проблема спілкування в підлітковому віці

Проблема слова, мови, виступу, мистецтва впливу того, хто говорить, питання, яке було у найзагальнішому вигляді поставлено та розглянуто ще Цицероном. Зимня І.О. вважає, що спілкування – зовсім молода проблема 20 століття, бо, якщо у Стародавній Греції та у Стародавньому Римі ораторське мистецтво вивчалось в рамках риторики, евристики та діалектики, то на сучасному етапі проблема спілкування вивчається вже з погляду цілого ряду наук: філософії, соціології, соціолінгвістики, психолінгвістики, соціальної психології, загальної психології, педагогіки, педагогічної психології .

Мовленнєве спілкування широко досліджується в усьому світі. Створено спеціальні центри вивчення спілкування (наприклад, Центр Карнегі [1]). При цьому досі не досягнуто єдності у тлумаченні самого поняття «спілкування», його форм, механізмів. Дослідники з різних, з різних точок зору інтерпретують цей процес, створюючи його різні моделі, пропонуючи різні підходи до її вивчення: комунікативно-інформаційні, інтерактивні, діяльні та інші.

Твердження єдності спілкування та діяльності в той же час не передбачає однозначності трактування, тобто спілкування розглядають як вид діяльності (Щедровинський Г.П., Леонт'єв О.М., Рижов В.В., Гусєв Г.І.).

Слід зазначити, що щодо визначення конкретного типу провідної діяльності для підліткового періоду існують дві точки зору [12]:

1. Спілкування набуває статусу провідного типу діяльності та має інтимно-особистісний характер, предметом спілкування виступає інша людина – одноліток, а зміст і є побудовою та підтримкою особистих відносин із ним . Цієї точки зору дотримуються Ельконін Д.Б., Драгунова Т.В., Каган М.С.

2. Як провідний тип діяльності підлітка виступає суспільно корисна діяльність, у процесі якої відбувається подальше освоєння різних форм взаємовідносин з однолітками, з дорослими та розгортаються, як вважає Фельдштейн Д.І. [19], нові форми спілкування; як залучення підлітків до суспільства. Усі дослідники психології підліткового віку так чи інакше сходяться у визнанні того величезного значення, яке має для підлітків спілкування з однолітками, тому однією з головних тенденцій підліткового віку є переорієнтація спілкування з батьків, вчителів і взагалі старших на ровесників, більш менш рівних за положенням. Мудрик А.В. зазначає, що потреба у спілкуванні з однолітками, яких не можуть замінити батьки, виникає у дітей дуже рано та з віком посилюється. Поведінка підлітків, вважає Мудрик А.В., своєю специфікою, є колективно-груповою. Таку специфіку поведінки підлітків він пояснює так: по-перше, спілкування з однолітками – дуже важивий канал інформації, з нього підлітки дізнаються багато речей, яких з тих чи інших причин їм не повідомляють дорослі.

1.3. Конфлікти у шкільному середовищі: можливості діагностики та вирішення

Не секрет, що затягнутий конфлікт із однокласниками, може надовго створити нестерпним перебування дитини в школі. Тому дорослим в жодному разі не можна випускати ситуацію із-під контролю.

У підлітків виникають труднощі через загострення міжособистісних відносин: часто можна почути скарги на батьків, що ті не розуміють і не чують, на однокласників, що дразнять, кричать чи придумують образливі прізвиська. Фахівцями затверджено, що дану проблему пов'язано переважно з пристосуванням дитини до нових умов, а також із намаганнями утвердитися та самовиразитися у новому колективі.

Основні причини виникнення конфліктів [8]

Конфлікти між дітьми рідко не виникають заплановано. Найчастіше суперечки між молодшими підлітками навіть конфліктами важко назвати. Це лише з'ясування стосунків один з одним. Діти, не усвідомлюють цього, вступають у суперечку з єдиним бажанням – перемогти.

Наскільки безболісно проходитиме цей конфлікт, багато в чому залежить від дорослого [15]. Тут головне, щоб учитель ставився до дитини добре. Досвідченим вчителем легко можна перевести будь-який конфлікт на жарт. Зазвичай це може викликати сміх, а ним легше за все перекривається дитяча злість. Найчастіше конфліктують хлопці.

Часто конфліктами можна називати суперечки між хлопцями та дівчатами, які ще називають конфліктами симпатії. Тільки, якщо втрутитися між хлопцями та дівчатками, це посилить ситуацію протистояння, бо тільки у конфлікті діти можуть пройти статеву ідентифікацію. Найбільш ефективними, є ненав'язливі розмови, коли хлопцям пояснюють вразливість дівчат, а дівчатам наслідки фамільярних стосунків з хлопчиками.

Можна відзначити, що найбільш болісно конфлікти між дітьми сприймають батьки. Дуже часто батьки вмішуються у конфлікти дітей. До цього

не треба залучати батьків, бо дітьми конфлікт буде швидко забутий, і діти помиряться одразу, а у батьків це може затягтися на довгий період.

Види конфліктів у школі [23].

Конфлікти в школі виникають різні. Ступенем виразності можуть відрізнятися конфлікти сильним або досить слабким. Можна виділити різні види конфліктів у школі.

Конфлікт між учнями можна схарактеризувати як стійке неприйняття того, хто бере участь у розмові [6]. Учасниками конфлікту є діти та підлітки. Такі конфлікти відрізняються своєю тривалістю, агресивністю, жорстокістю стосовно своїх опонентів.

Прикладом може бути: у класі всі знущаються або жартують над фізично слабким хлопчиком, якого інші учні постійно викликають на відкриту сварку. Цей конфлікт посилюється з часом, але ніяк не виявляється, тому що хлопцем не підтримується жорстокість. Ті, хто приймає його бік, теж зазнає гонінь з боку лідера та його групи.

Вчитель та учень

Доволі поширений вид конфлікту – це непорозуміння між викладачем та учнями [14]. Як часто учнями вважається, що незаслужено ставляться оцінки і мало докладається зусиль для виправлення ситуації!. Іноді дитиною відбувається занурення в себе і свій власний світ, і вона не помічає подій, що відбуваються навколо. Конфлікт тільки поглиблюється, це не допомагає його вирішенню. Тим часом не завжди в моделі «Учитель учень» винна дитина. Вчитель завжди буде старшим і мудрішим за будь-якого підлітка, тому повинен зводити його до мінімуму. Хоча вчителі теж не завжди уважні до учнів. Поганим настроєм, домашніми проблемами, власними нездужаннями, відкладаються серйозні відбитки на особистість. Багато педагогів страждають навішуванням на дитину негативних ярликів і ставляться упереджено, не даючи можливості виправити помилки.

Нерідко конфлікт буває між батьками одного учнів та самим учителем. Учитель звинувачується батьками в несправедливому ставленні до їхньої

дитини. Всі страждають і дитина. У дорослих може скластися недобре враження про якусь дитину, дитина втрачає цінність спілкування і уваги від такого вчителя. Дитині не вистачає похвали, вона не хоче виправляти ситуацію, що склалася. Батьками ігнорується вся система освіти [21].

Не можна сварити підлітка в чийсь присутності. Вихованням дитини треба займатися тільки в родині без інших спостерігачів. Треба нагадати батькам, що не варто цього робити зовсім. Діти, не відчують співпереживання, яке розвивається поступово. Якщо дитина не хоче виконати прохання, це не означає, що вона байдужа. Дитина не розуміє, чому вона повинна це виконувати. І якщо батьки захочуть викликати у дитини провину, сварячи її перед однолітками, це спровокує лише образу школяра, але аж ніяк не сором за досконале.

РОЗДІЛ II. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ШКІЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ (НА МАТЕРІАЛІ ВЗАЄМОДІЇ ПЕДАГОГІВ І ПІДЛІТКІВ)

2.1. Організація та управління взаємодією педагогів і підлітків

Цікавий факт, але у словникових та енциклопедичних виданнях з психології, філософії (тобто у суміжних з педагогікою науках) термін «взаємодія» практично не представлений. Такі поняття, як «колективна спільна діяльність», «колективна творча справа», мають місце саме в освітній галузі. Однак при цьому педагогічних словників, які звертаються до взаємодії виявилось не так вже й багато [7].

У Словнику із соціальної педагогіки (2002) знаходимо наступне: «Співпраця — взаємодія на принципах взаємної уваги, на сформованому переживанні вільного вибору справи і слова партнер та друг, ролі та доручення. Повноправність обох сторін у виборі шляхів». Педагогічний словник специфіку процесу навчання відбиває більшою мірою: «Співпраця в навчанні – спільна, взаємопов'язана діяльність учнів та вчителів, побудована на демократичних засадах, орієнтованих на досягнення усвідомлених, особистісно значимих цілей як учнями, і вчителями». Тут чітко названо суб'єктів діяльності, виділено деякі риси співробітництва (загальна мета, взаємозалежна діяльність). Але апелюючи до демократичних принципів діяльності все ж таки не дає точного уявлення про те, що являє собою взаємодія, у чому її відмінність від інших типів спільної роботи. У такому разі виникає необхідність звернутися до ознак співробітництва та уточнити можливості їх реалізації у навчальному та виховному процесах.

Сприйняття учасників діяльності у часі та просторі. Ця ознака не викликає різночитань: педагог та вихованці завжди об'єднані простором та часом безпосереднього спілкування на якомусь уроці, виховному заході та ін.

Щоправда, варто враховувати, що за наявності сучасних технологій (інтернет-спільноти, можливості дистантного навчання) далеко не завжди виникає необхідність у фізичній присутності учасників діяльності [11].

- Наявність єдиної мети та спільної для всіх учасників мотивації. Ось тут починаються деякі розбіжності.
- Педагог завжди має тактичну (проведення конкретного справи, уроку) та стратегічну мету (вписаність заходу у систему, перспективу освітнього процесу), на той час як дії школяра носять миттєвий характер, де часом превалює настрій, а не відносини залежної відповідальності. До того ж цілі розходяться і за своєю спрямованістю: вчитель прагне передати знання, досвід, але учень далеко не завжди готовий прийняти цю інформацію, звідси виникають конфлікти процесу та результату навчання. Ситуація спільної діяльності у поживній сфері в цьому сенсі виявляється більш вільною, оскільки має більший допуск у добровільному приєднанні учасників спільної діяльності.

- Наявність органів організації та керівництва (у вигляді делегування повноважень, чи розукрупнення процесу управління). По суті, ця ознака співробітництва є важливим для великих кампаній, фірм, організацій. Навіть у школі між директором та вчителем знаходиться завуч, який координує діяльність вище- і нижчестоячої ланки. Однак у зв'язці «вчитель –учень» не передбачено третю особу, яка служить провідником мотивів, операцій та оцінок діяльності. Щоправда, у виховній (а не навчальній) галузі педагогіки накопичено солідний багаж подібної ієрархії стосунків. результати та виховання, і навчання були більш значними, ніж у школах з авторитарною системою керівництва [2].

- Поділ процесу діяльності між учасниками та спів голосування індивідуальних операцій учасників для отримання кінцевого продукту . Іншими словами, йдеться про «уявлення членів групи про те, що саме, з ким і в якій послідовності повинен кожен виконувати під час реалізації спільної всім задачі».

- Що стосується виховної галузі, то в ній це умова може виявитися більш ніж продуктивним. При правильній постановці (наприклад, методика колективних творчих справ) формує в школярах почуття колективізму, відповідальності за свою ділянку роботи, якщо дотримується принцип рольового обміну. І якщо вчора учень входив до «ради справи», тобто був серед організаторів, то наступного разу він має стати учасником-виконавцем; тоді, знову опинившись серед організаторів, він буде точніше і усвідомлено визначати

для інших виконавців завдання, враховуючи обсяг роботи, співвідносячи з часом виконання, сумісність завдання з індивідуальними якостями тощо [25].

- У навчанні процес діяльності має більш фіксований розподіл ролей: один навчає, інший навчається; для того щоб змінити структуру цих взаємодій, потрібно змінити звичну систему навчання. До того ж у навчальній діяльності часто приходиться мати справу з квазі-узгодженістю: вчитель повинен навчити новим знанням, вмінням, а учень має доопрацювати та відпрацювати отриману інформацію, що є умовою продуктивного просування у пізнавальному процесі. Насправді ж багато хто учні не виконують свої індивідуальні операції: «не зміг», «не встиг», «забув» та ін. Вчитель, втомившись від виправдань і не маючи можливості в силу обмеженості навчального часу орієнтуватися на двох-трьох учнів, все одно починає вивчення нового матеріалу. Але взаємна узгодженість у таких діях відсутня.

- Отримання єдиного кінцевого результату (продукту) спільної діяльності. Тут потрібно розрізняти результат найближчий (конкретний урок, спільне свято, педагогічний проект) та віддалений. Припустимо, загальна оцінка підсумкового результату конкретного заходу може бути проаналізована за традиційним питанням: що зроблено? як зроблено? чи досягнуто поставлену мету? який внесок кожного учасника? що можна рекомендувати як позитивний досвід? що потребує доопрацювання найближчим часом?

- Але який «кінцевий продукт» самого освітнього процесу: сума знань, атестат зрілості, рівень культури, ступінь підготовленості до життєдіяльності у соціумі велика кількість підходів ускладнює об'єктивну оцінку продукту освітнього процесу, тому-то її зводять найчастіше до кількісним показникам - навчальним відміткам за знання учнів, результатам, що, по суті, є лише складовою результату спільної діяльності педагога та учня.

У результаті однаково чи розуміється і приймається всіма учасниками освітнього процесу цей «кінцевий продукт»?

Адже для школи результати випускних іспитів підбивають підсумкову рису, а для випускника школи – це стартова ситуація [4].

- Розвиток у процесі діяльності міжособистісних відносин.

Варто докладніше зупинитись на формулюванні цієї ознаки. Априорі передбачається, що міжособистісні стосунки можуть мати позитивний, конструктивний характер, тобто їх відмінність «взаємна симпатія, повага, впевненість у сприятливому результаті майбутніх контактів». І тоді критерієм міжособистісних відносин, що сприяють продуктивному співробітництву, стає «висока задоволеність партнерів результатом і, головне, процесом взаємодії, коли кожен із них виявився на висоті вимог іншого та не потрібно спеціальних зусиль для встановлення взаєморозуміння».

- Складність формування міжособистісних відносин у педагогічному процесі пояснюється об'єктивними та суб'єктивними причинами: процес формування моральних, що триває та моральних якостей у дітей та підлітків, домінування у них емоційної сфери, імпульсивності, інфантильності.

2.2. Педагогічне керівництво діяльністю підлітків

Створення умов формування у молодших підлітків навичок самоосвіти, самоорганізації, самовизначення, самовиховання, що забезпечують готовність до освоєння змісту основної та повної загальної середньої освіти, розкриття інтелектуальних та творчих можливостей особистості учнів через освоєння фундаментальних засад освіти.

Педагогічний колектив у своїй роботі ставить перед собою низку наступних завдань [13]:

- створення умов розвитку внутрішньої позиції школяра;
- забезпечення умов збереження та зміцнення здоров'я учнів;
- розвиток комунікативних якостей особистості школяра;
- сприяння вдосконаленню пізнавальних навчальних дій учнів;
- продовження створення в освітній установі розвиваючого предметного середовища;

- введення в педагогічний процес різноманітних видів дитячого творчості (самодіяльні ігри, технічна та художнє моделювання, експериментування, словесна творчість, музичні та танцювальні імпровізації);

- залучення дітей до краєзнавчих знань та національної художній культурі;

- створення сприятливих умов для навчання, виховання та різнобічного розвитку учнів.

Виховна робота класного керівника з молодшими підлітками будується з урахуванням наступних принципів [22]:

- гуманізація та культуровідповідність;

- цілісність та варіативність;

- індивідуалізація та диференціація;

- спадкоємність;

- системність;

- відкритість;

- творча активність особистості.

У тому числі, освітня установа ставить перед собою завдання з дозволу та проведення заходів щодо профілактики міжособистісних конфліктів серед молодших підлітків Практична реалізація виховної роботи, її завдання та принципи спрямовані на забезпечення умов для гармонійного розвитку молодшого підлітка, реалізації та вдосконалення морального, творчого та фізичного потенціалу особистості учня, формування його загальної культури, адаптації до життя у суспільстві; у ній закладено технології саморозвитку та самовиховання особистості. У тому числі, освітня установа ставить перед собою завдання з дозволу та проведення заходів щодо профілактики міжособистісних конфліктів серед молодших підлітків Практична реалізація виховної роботи, її завдання та принципи спрямовані на забезпечення умов для гармонійного розвитку підлітка, реалізації та вдосконалення морального, творчого та фізичного потенціалу особистості учня, формування його загальної культури, адаптації до життя у суспільстві; у ній закладено технології саморозвитку та

самовиховання особистості. Пріоритетними виховними завданнями минулого навчального року були [24]:

- формування та виховання згуртованого колективу класу з стійкими моральними позиціями;
- виховання в учнів прагнення здорового способу життя;
- виховання духовної культури та інтересу до культурної спадщини рідного краю;
- залучення батьків до участі у житті класу та школи.

Поставлені завдання реалізовані над повною мірою. Аналіз участі молодших підлітків у життєдіяльності школи. У загальношкільних заходах учні 5-7 класів виявляють активність. Молодші підлітки брали участь і займали призові місця, як у шкільних, так і у міських конкурсах. У школі чітко збудована організація самоврядування у кожному класному колективі. Кожен учень молодшого підліткового віку у класі мав колективне доручення від класного керівника, за яке кожен учень звітував перед класом. Це дало можливість молодшим підліткам вчитися взаємодіяти один з одним, відчувати себе у різних ролях. Також це сприяло вихованню дисциплінованості, відповідальності, ощадливості, самостійності.

Учні відповідально ставилися до виконання загально класних доручень, використовувалися різні форми виховної роботи: класний годинник, колективні творчі справи ,

Протягом навчального року проводилася робота з молодшими підлітками, які не виявляють зацікавленості у навчанні. З цією метою самими учнями по черзі проводились рейди контролю за виконанням домашніх завдань. Також давалися доручення окремим учням опрацювати зі слабкими учнями матеріал або допомогти підготувати яке-небудь завдання. Проводились індивідуальні бесіди.

Протягом року проводилися виховні заходи, як загальношкільного характеру, і окремо за класами [27]. Аналізуючи форми та методи виховної роботи з молодшими підлітками в школі, можна зробити висновок, що заходи,

що проводяться на загальношкільному рівні мало добре продумані. В цілому виховні заходи організовані без урахування взаємодії віку, індивідуальних якостей, форм та методів роботи.

2.3. Рекомендації щодо оптимізації взаємодії у системі «вчитель – підліток»

Практика показує, що більшість труднощів, які виникають часом між педагогами та учням, відбуваються на першій стадії взаємодії, тобто при повідомленні педагогом будь-якої інформації. Бо думка на цій стадії педагога прагне надати поведінці учнів певну спрямованість. Причин цих труднощів дві? Перша полягає в тому, що відсутнє порозуміння, а друга – відсутність згоди учня з позицій педагога (конфлікт)

Порушення взаєморозуміння у міжособистісній взаємодії вчителя та учня може відбуватися через смисловий бар'єр. Зовні «смисловий бар'єр» проявляється у цьому, що учень як би чує, що каже йому педагог. Насправді він все чудово чує, але не сприймає сенсу. Смисловий бар'єр може виникнути і стосовно конкретного педагога, незалежно від того, які вимоги він пред'являє, і стосовно конкретної вимоги, незалежно від того, хто висуває цю вимогу. Виникнення смислового бар'єру можна розглядати як ознаку відсутності уваги та індивідуального підходу до навчання та виховання учня [3].

а) Смисловий бар'єр по відношенню до конкретного педагога, якщо виник, проявляється вже незалежно від того, яку вимогу пред'являє даний педагог до учня. Найбільш поширеними причинами виникнення такого роду бар'єра є:

- не врахування мотивів поведінки учня, а нерідко і приписування йому таких мотивів, які насправді в учня були;
- педагог об'єктивно правий, але учень не згоден з ним, тому що не усвідомлює дійсних мотивів своєї поведінки.

У першому випадку учень може випробувати негативне афективне почуття до даного педагога, яке у свою чергу відіграє істотну роль у неадекватному поданні учня про ставлення щодо нього педагога. Звідси виникає

оцінка вимог і зауважень педагога як несправедливих і не заслуговують на увагу [9].

У другому випадку сенс слів педагога не сприймається учням. І між педагогом та учням зникає контакт та взаєморозуміння. Виникнувши спочатку, лише в одному окремому випадку, цей ефект може легко поширитися на ширше колявищ (наприклад, з одного навчального предмета навчання в цілому або з одного вихователя на всіх педагогів та навчальний заклад в цілому) та визначати ставлення учня до них загалом.

б) Смысловий бар'єр по відношенню до конкретної вимоги. Основною причиною є безрезультатне повторення одних і тих самих вимог, які стають звичними, що учні перестають сприймати [17]. Як правило, це трапляється з тими вимогами, зміст яких різний для педагога та учня. В уникненні смыслового бар'єру цього типу не варто багаторазово повторювати одні й ті самі вимоги чи докори, на які учень не реагує.

Для того, щоб усунути смысловий бар'єр цього типу необхідно [20]:

1. Змінити тон та манеру звернення до учня.
2. Збудити учня задуматися над тим, як він виглядає з боку, що думають про нього інші люди.
3. Домогтися, щоб та сама вимога, яку висуває педагог, була висловлено людиною, яка користується у учнів великою повагою та авторитетом.

Тепер розглянемо дві типові помилки, які роблять проблематичними взаємини між педагогом та учням.

- не організовує своїх думок перед тим, як їх висловити. Він вимагає, щоб учні встигали за ним;

- вживає формулювання, скорочення, спеціальні терміни, які повинні представити його як ерудита, але можуть бути абсолютно незрозумілі для учнів

- прагнути торкнутися надто багато проблем в одній фразі, його численні ідеї сприймаються далеко не в повному обсязі

Рекомендації педагогу зі спілкування з підлітками [16]:

- Необхідно вислухати дитину.

- Знати про його неформальні стосунки.
- Навчати вмінню знайти власне місце у колективі .
- Завжди довіряти підлітку, допомагати в складних ситуаціях, піклуватися про здоров'я дитини.
- Провину потрібно карати ,але не створюючи новий конфлікт.
- Спілкуватися з підлітком треба спокійним тоном.
- Аналізувати треба, не оцінюючи, а добираючи альтернативні шляхи в поведінці.
- Формувати нормативність поведінки через приклад ставлення батьків до підлітка та один до одного.
- Побудова навчальної діяльності під час уроків має відображати облік індивідуальних відмінностей, що допоможе знизити напруженість учнів, які відчувають незадоволеність з приводу навчальних труднощів.
- при взаємодії не тиснути на підлітка надмірно ні в моральному, ні у фізичному вигляді.
- Вчити розуміти та приймати підлітками фізичні зміни.
- У житті віддавати перевагу пропаганді фізичного здоров

ВИСНОВКИ

У ході педагогічної діяльності виникає особливе спілкування між педагогом та дитиною. Найбільш ефективним у педагогічному спілкуванні, як правило, виявляється демократичний стиль. Наслідком його застосування є підвищення інтересу до роботи, позитивна внутрішня мотивація діяльності, підвищення групової згуртованості, поява почуття гордості загальними успіхами, взаємодопомоги та дружелюбності у взаєминах.

В результаті проведеного теоретичного дослідження ми дійшли таких висновків:

1.Сутністю педагогічної взаємодії є прями́й чи опосередкований вплив суб'єктів цього процесу один на одного, що породжує їх взаємний зв'язок.

Найважливішою характеристикою особистісної боку педагогічного взаємодії є можливість впливати друг на друга і робити реальні перетворення у пізнавальної, емоційно-вольової, а й у особистісної сфері.

2.Педагогічна взаємодія має дві сторони: функціонально-рольову та особистісну, тобто. педагог та учні сприймають у процесі взаємодії, з одного боку, функції та ролі один одного, а з іншого – індивідуальні, особистісні якості. Очевидно, що педагогічне спілкування як феномен навчально-виховного процесу існує стільки, скільки існує школа як соціальний інститут з навчання та виховання людей. Скрізь, де хоча одна людина починає взаємодіяти з іншою людиною (чи групою людей) як вчитель – учень чи вихователь – вихованець, там неодмінно виникають проблеми педагогічного спілкування.

3. Найбільш плідним є спілкування на основі захопленості спільною діяльністю. Цей тип спілкування складається з урахуванням високих професійно-етичних установок, з урахуванням його ставлення до педагогічної діяльності загалом. Опанування основ педагогічного спілкування – це творче завдання вчителя. Він має вирішувати його, знаходячи свій індивідуальний стиль спілкування.

Вміння знайти потрібну інтонацію, вираз обличчя, рух, жест – саме цього часом не вистачає вчителю-початківцю. Вчителю необхідно володіти словом, засобом переконання. Це ключ до вирішення багатьох ситуацій, а часом і конфліктів, що виникають у процесі виховної діяльності. Недарма давні греки говорили, що освіта не дає паростків у душі, якщо вона не проникає до значної глибини. А це проникнення можливе лише в гармонійній єдності високого професіоналізму, акторської та ораторської майстерності вчителя

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Андрощук І. В. Взаємодія як педагогічна категорія. URL: <http://ojs.kgpa.km.ua/index.php/peddiscourse/article/view/404/366> (дата звернення: 30.11.2022)
2. Балл Г. О. Сучасний гуманізм і освіта: Соціально-філософські та психолого-педагогічні аспекти. Рівне: Ліста-М, 2003. 128 с.
3. Бардінова В. Д. Мова вчителя як засіб спілкування і взаєморозуміння з учнями. Єдність педагогіки і психології у цілісному навчально-виховному процесі: матер. Всеукр. наук.-практ. конф., м. Полтава. 9-10 берез. 1995 р. Полтава, 1995. С. 67—68.
4. Березюк О. С. Моделювання педагогічних ситуацій як засіб підготовки майбутнього вчителя до спілкування з учнями: Дис. канд. пед. наук. Київ, 1995. 182 с.
5. Вахоцька І. О. Психологічні особливості міжособистісного взаєморозуміння в системі «вчитель – учень» як умова попередження конфліктів: Дис. канд. психол. наук. 19.00.05/Інститут психології ім Г. С. Костюка АПН України. Київ, 2000. 178 с.
6. Галузяк В. М. Мотиваційно-ціннісні детермінанти індивідуального стилю педагогічного спілкування: Дис. канд. психол. наук. 19.00.07/Інститут психології ім Г. С. Костюка АПН України. Київ, 1998. 200 с.
7. Галузяк В. М. Основні характеристики ефективного стилю педагогічного спілкування. URL: <https://library.vspu.net/bitstream/handle/123456789/1077/%D0%93%D0%B0%D0%BB%D1%83%D0%B7%D1%8F%D0%BA> (дата звернення: 27.11.2022)
8. Галян О. І. Співвідношення імперативності та діалогічності у стильовій характеристиці діяльності вчителя: Дис. канд. психол. наук. 19.00.07/ Інститут психології ім Г. С. Костюка АПН України. Київ, 1999. 208 с.
9. Гончар О. Педагогічна взаємодія учасників педагогічного процесу в умовах дистанційної освіти. URL: <file:///C:/Users/User/Downloads/189244-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0>

%D1%82%D1%82%D1%96-420843-1-10-20191224.pdf (дата звернення:
30.11.2022)

10.Заброцький М.М. Емпіричне дослідження особливостей самосвідомості вчителя. Михайло Заброцький: Актуальні проблеми психології.: зб. наук. пр.. К., 2006. Т. 7, вип. 7. С. 104-110

11.Заброцький М. М. Педагогічна взаємодія: екологічний вимір / М. М. Заброцький. Михайло Заброцький: Актуальні проблеми психології.: зб. наук. пр.. К., 2006. Т. 7, вип. 9. С. 77–84.

12.Заброцький М. М. Психолого-дидактичні проблеми підвищення кваліфікації педагогічних працівників. Особисті освітні потреби в системі післядипломної педагогічної освіти: наук.-метод. зб. Київ, 2005. С. 150–155.

13.Киричук О. В. Проблеми психології педагогічної взаємодії. Психологія. Респ. наук.-мет. зб. Київ, 1991. С. 3–12.

14.Клецова Є.С. Педагогічні стереотипи та їх вплив на гуманізацію освіти. Гуманізація взаємин вчителя та учнів – необхідна умова особистісної освіти. Київ, 2004. С. 133-136

15.Климова К. Я. Культура вербальної і невербальної комунікації в шкільному навчально-виховному процесі. Психолого-педагогічні фактори підвищення професійної майстерності вчителя-вихователя: зб. тез Всеукр. наук.-практ. конф., м. Житомир. 3-4 берез. 1995 р. Житомир. 1995. С. 169–170.

16.Ковальчук О. М. Формування педагогічної техніки засобами театральної педагогіки. Ніжин, 2001. 125 с.

17.Коропецька О. М. Психолого-педагогічні умови ефективного міжособистісного спілкування вчителя і підлітка: Дис. канд. пед. наук. Івано.-Франківськ, 1997. 162 с.

18.Ліннік О. О. Майбутній вчитель як суб'єкт педагогічної взаємодії: підготовка до співробітництва з молодшими школярами: монографія. Київ: Видавничий дім «Слово», 2014. 304 с.

19. Максименко І. П. Формування педагогічної техніки у майбутнього вчителя. Психолого-педагогічна підготовка вчителя у вузі: зб. матер. Всеукр. наук.-практ. конф., м. Полтава. 6-18 червня 1992 р. Полтава, 1992. С. 138—140.
20. Матвієнко О. Готовність майбутнього вчителя початкової школи до творчої навчально-виховної діяльності. Проблеми підготовки сучасного вчителя. 2012. № 6 (1). С. 238–244.
21. Матвієнко О. Виховання толерантності починається з учителя. Рідна школа. 2005. № 6. С. 29–32.
22. Матвієнко О.В. Комунікативна культура вчителя як засіб формування особистісних значень дитини. Вісник Глухівського державного педагогічного університету. Глухів. 2005. №32 (6). С. 121–124.
23. Матвієнко О.В. Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх педагогів до виховної діяльності. – Івано-Франківськ: НАІР, 2015. 276 с.
24. Москаленко В. В. Соціальна психологія / В. В. Москаленко. Київ: Центр навчальної літератури, 2005. 624 с.
25. Зязюн І. А., Крамущенко Л. В., Кривонос І. Ф. Педагогічна майстерність: підручник. Київ: Вища школа, 1997. 349 с.
26. Подберезський М. К. Характеристика особливостей педагогічної взаємодії. URL: <https://pedpsy.duan.edu.ua/images/PDF/2011/2/7.pdf> (дата звернення: 27.11.2022)
27. Савенкова Л. О. Професійне спілкування майбутніх викладачів як об'єкт психолого-педагогічного управління: Монографія. Київ: КНЕУ, 2005. 212 с.

Резюме

У роботі дається аналіз понять «конфлікт», «конфліктна поведінка»; зазначені причини конфліктної поведінки у підлітків. Обґрунтовано специфіку підліткового віку, що супроводжується самоствердженням, сепарацією, бунтом, сильними емоційними переживаннями, відчуттям тривоги, підвищеною збудливістю, депресією; характеризується зміною ієрархії цінностей, мотивів, самоусвідомлення себе. Метою цього дослідження було виявлення, обґрунтування та експериментальне рішення проблем взаємодії підлітків з учителями. Методи аналізу, систематизації та узагальнення теоретичного матеріалу наукових джерел дозволили ознайомитися з вітчизняним та зарубіжним досвідом з даної проблематики.

Resume

The work provides an analysis of the concepts of "conflict", "conflict behavior"; the causes of conflict behavior among teenagers are indicated. The specificity of adolescence, which is accompanied by self-assertion, separation, rebellion, strong emotional experiences, a feeling of anxiety, increased excitability, depression; characterized by a change in the hierarchy of values, motives, and self-awareness. The purpose of this study was to identify, justify and experimentally solve the problems of interaction between teenagers and teachers. The methods of analysis, systematization and generalization of the theoretical material of scientific sources made it possible to get acquainted with domestic and foreign experience in this issue.